

Rookpluimen

**Bulletin van de Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF)
nr.21, november 2008**

Rookpluimen 21

Schoorsteen De Baanbreker te Lutten gerestaureerd.

In Lutten, een plaats aan de voormalige Dedemsvaart, staat een schoorsteen die toebehoort heeft aan de voormalige aardappelmeelfabriek "De Baanbreker". De fabriek werd in 1901 opgericht en heeft tot eind jaren 60 gewerkt. De gebouwen zijn later aangekocht door Wildkamp B.V., een groothandel in kuststof producten. Het bedrijf heeft ruim 20 filialen door heel Nederland met Lutten als hoofdkantoor. Bij de fabriek stonden van oorsprong vier schoorstenen, waarvan er nog één resteert.

Schoorsteen uit 1918

Via ovenbouwer de Kok, die in dezelfde tijd ook in Stadskanaal een schoorsteen bouwde, kreeg De Ridder opdracht voor de bouw van de schoorsteen. De opdracht werd door de overheid vertrekt. In de Eerste Wereldoorlog dreigde er in het neutrale Nederland een voedseltekort te ontstaan. De regering gaf de aardappelmeelfabriek "De Baanbreker" opdracht een aardappeldrogerij te bouwen. De aardappels werden gedroogd tot een soort chips. In Lutten verrees voor de drogerij een 30 meter hoge schoorsteen. Deze heeft slechts enkele maanden dienst gedaan, omdat de Eerste Wereldoorlog ook in 1918 eindigde. De pijp is daarna ongebruikt blijven staan.

90 jaar oud

Schipper L. Stensen vertrok met het schip Waalstroom op maandag 9 september 1918 vanaf Oegstgeest. Hij tekende op die dag de vrachtbrief voor ontvangst van de stenen. Tevens werd op die dag schriftelijk de opdracht bevestigd voor de bouw van de schoorsteen voor een bedrag van f 2.800,-. Aan de schipper moest f 324,- voor het transport worden betaald.

Restauratie

Enkele jaren geleden had STIF de heer J. de Wilde Sr, eigenaar van het bedrijf, al gevraagd om bij zijn toekomstplannen rekening te houden met de schoorsteen. In Lutten vierde eigen initiatief hoogtij, een tip van STIF-zijde om naar de bliksemafleider te laten kijken, werd direct door de Wildkamp overgenomen. Dit was de aanzet om contact op te nemen met Harm Meijer Schoorsteenbouw. De bliksemafleider werd hersteld en in juli-augustus is de schoorsteen

geheel gerestaureerd.

Brochure

In de gemeente Hardenberg, gerekend na de recente gemeentelijke herindeling, hebben meer dan 20 schoorstenen gestaan. Slechts drie hiervan zijn behouden. Als aandenken aan deze dag is een brochure samengesteld, die een overzicht geeft van al deze schoorstenen. De brochure is bij de voorzitter voor STIF-leden tegen verzendkosten te verkrijgen.

Zutphen - schoorsteen Heufse stoomwasserij

Aan de Vliegendijk in de Zutphense wijk De Hoven staat een voormalige stoomwasserij met schoorsteen. Het landschappelijk fraai gelegen industriële ensemble staat al een tijd leeg en het is onduidelijk of het behouden kan blijven. De waterij werd onder de naam 'De IJsselstroom' in 1910 gesticht door Albert Barink. De naam was goed gekozen, want de

wasserij met schoorsteen bevindt zich aan de binnenzijde van de IJsseldijk. In 1919 brandde het bedrijf af doordat vonken uit de schoorsteen het dak in brand zetten. In 1935 ging het bedrijf over op elektrische aandrijving, maar de oude schoorsteen bleef staan. De waterij en de schoorsteen zijn niet beschermd, hoewel het hierbij gaat om de laatste overgebleven stoomwasserij én fabrieksschoorsteen van Zutphen. De ronde schoorsteen is opgetrokken uit gele stenen, de fabrikant is onbekend.

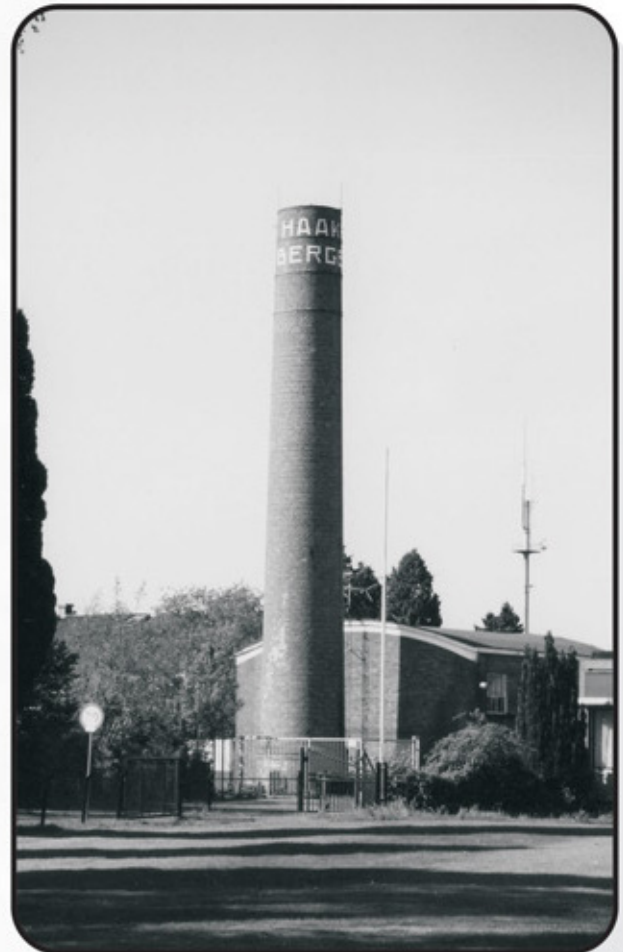
Rijen - schoorsteen behangselfabriek Rath & Doodeheefver

In het Brabantse Rijen staat een groot fabriekscapex sinds kort leeg: de voormalige behangselfabriek van de firma Rath & Doodeheefver. De fabriek, oorspronkelijk gebouwd in 1910 als 'NV Lederfabriek Noord-Brabant', werd grotendeels herbouwd na een fataal bombardement in 1944, waarbij de fabriek uitbrandde. In 1947 werd de nieuwbouw in gebruik genomen, waaronder een L-vormig fabrieksgedouw, een ketelhuis en een nieuwe schoorsteen. In 1959 ging de lederfabriek failliet en werd het complex als

behangselfabriek in gebruik genomen. Er worden nu plannen ontwikkeld voor een nieuwe woonwijk op het terrein van de fabriek, waarbij in ieder geval enkele markante onderdelen bewaard zullen blijven, waaronder de hoge ronde, gemetselde fabrieksschoorsteen, die in 1947 werd herbouwd.

Haaksbergen - schoorsteen Viltfabriek

De historische Kring Haaksbergen heeft aandacht gevraagd voor het behoud van het restant van de fabrieksschoorsteen van de viltfabriek van de firma Voith aan de

Goorsestraat. De afgetopte in baksteen opgetrokken schoorsteen behoort, samen met het naastgelegen ketelhuis, tot de zeldzame overgebleven objecten die herinneren aan de rijke textielgeschiedenis van Haaksbergen. De schoorsteen, gebouwd rond 1930 had oorspronkelijk een hoogte van 38 meter, een uitzonderlijke hoogte voor die tijd. De schoorsteen was tot in de wijde omtrek te zien. Begin jaren 70 werd de schoorsteen echter ingekort tot een hoogte van 18 meter. De

werkgroep monumenten en archeologie van de Historische Kring wil de schoorsteen restaureren en weer opbouwen tot de oorspronkelijke hoogte. De huidige eigenaar wil niet investeren in het behoud en de restauratie van de schoorsteen en het ketelhuis. Mogelijk zal het bedrijf in de toekomst worden verplaatst, zodat het vrijkomende terrein kan worden benut voor de bouw van een nieuwe woonwijk. Een gerestaureerde schoorsteen met ketelhuis zou dan een fraaie landmark vormen te midden van de nieuwbouw.

Woerden - schoorsteen Defensie-eiland

Aan de rand van het stadscentrum van Woerden ligt het voormalige Defensieterrein, dat sinds kort buiten gebruik is geraakt. Op het terrein, dat op een eiland in de stadsgracht ligt, staan diverse interessante gebouwen die uit het begin van de twintigste eeuw dateren. Eén van deze gebouwen is de voormalige wasserij, een karakteristiek bedrijfspand uit 1916 met een ronde gemetselde schoorsteen, gebouwd

in 1947. Voor de wasserij worden momenteel herbestemmingsplannen ontwikkeld door het Amersfoortse bureau BMC. Mogelijk krijgt het pand een culturele invulling, het streven is daarbij de schoorsteen, één van de twee

laatste die nog in Woerden staan, te behouden als monument.

Donatus verzekeringen

Het STIF-bestuur werd geregeld gevraagd of wij ook ervaring hadden met het verzekeren van schoorstenen. Het antwoord moesten wij schuldig blijven. In het verleden is het vaker gebeurd dat blikseminslag tot enorme schade kon leiden. Dat gebeurde deze zomer ook nog in Amsterdam.

In de kerkelijke wereld is Donatus een bekende verzekeringsmaatschappij voor religieuze en daaraan gerelateerde gebouwen. Omdat de schoorsteen ook een heel specifiek gebied is, hebben wij contact gehad met Donatus. Na enkele oriënterende gesprekken bleek dat Donatus belangstelling heeft om bepaalde categorieën van Industrieel erfgoed mogelijk te verzekeren voor zover dat binnen hun doelstellingen past. Voor schoorstenen heeft de firma aangegeven dat zij bereid zijn deze wel in hun verzekeringspakket te willen opnemen. Mogelijk interessant voor eigenaren van schoorstenen om eens te informeren wat Donatus voor hen kan betekenen:

Donatus verzekeringen
Postbus 500
5240 AM Rosmalen
Tel: 073 – 522 17 00
Email: info@donatus.nl
www.Donatus.nl

Publicatie Gelderse bakstenen

Vrijdag 21 november werd de publicatie *Twee eeuwen Gelderse bakstenen 1800-2000* van de bekende auteur en specialist op dit terrein G.B. Janssen gepresenteerd. Het boek is een uitgebreide studie naar de baksteenindustrie in het Gelderse, is rijk geïllustreerd en telt 536 pagina's. STIF kan de publicatie i.s.m. Harm Meijer BV Schoorsteen en Ovenbouw aanbieden voor een gereduceerde prijs van € 30,-, inclusief verzendkosten. (winkelprijs € 34,95)

Na overmaking van het bedrag op Postbankrekening 8488453 t.n.v. STIF te Den Haag o.v.v. Twee eeuwen Gelderse bakstenen en uw naam en adres wordt het boek toegestuurd.

De STIF prijsuitreiking te IJlst

Op vrijdagmiddag 30 mei werd de tweejaarlijkse prijs Het Klimijzer voor de vijfde keer uitgereikt. Voorafgaand aan de prijsuitreiking werden de gasten per historische bus van station Heerenveen opgehaald. Onderweg naar IJlst werden de schoorsteen van stoomgemaal Echten (herplaatst uit Sneek) en Oosterzee bezocht.

De tweejaarlijkse STIF-prijs voor een bijzonder initiatief op schoorsteengebied ging dit keer naar IJlst. Een aantal bewoners van IJlst heeft zich vanaf 2004 ingezet voor het behoud van deze schoorsteen, later verenigt in Comité Schoorsteen Nooitgedagt IJlst. Met een omvangrijke notitie in augustus probeerde men de gemeente Wymbritseradeel van het belang van de schoorsteen te overtuigen.

Oorspronkelijk zou de pijp gesloopt worden om plaats te maken voor een extra woning op het voormalige terrein van de fabriek. De firma Nooitgedagt is bekend van schaatsen- en gereedschapsproductie. Een aantal gebouwen van de oorspronkelijke fabriek werden gesloopt en vervangen door woningbouw. De Stichting Schoorsteen Nooitgedagt IJlst heeft met erg veel inzet gestreden voor het behoud dat uiteindelijk is gelukt. Met behoud alleen waren ze niet tevreden zij wilden er tevens een spectaculair baken van maken door met een open staalconstructie de schoorsteen zijn originele hoogte terug te geven. Het plaatsen van deze constructie trok veel kijkers in een erg stormachtig Friesland. Ook is een fraaie verlichting aangebracht. Zodat een werkelijk uitzonderlijk monument tot stand is gekomen. Het bestuur van STIF aarzelde dus niet de Klimijzerprijs 2007 aan de Stichting toe te kennen. De prijs werd overhandigd aan enkele mensen die zich vanaf het eerste uur met behoud van de schoorsteen hebben bezig gehouden: Otto Greiner en Theo Gerritsen.

De geschiedenis van de fabriek van Nooitgedagt rechtvaardigt een bijzonder aandenken. In 1865 begon Jan Jarigs Nooitgedagt als zelfstandig ondernemer op de zolder van zijn woonhuis met de productie van schaatsen en schaven. Hij was niet de eerste

en ook niet de enige schaatsenmaker in IJlst, wel de grootste en bekendste. IJlst kende 24 schaatsenmakers en Warga 25. Het gebruik van schaatsen was en is seizoensgevoelig en mede daarom zijn de schaatsen nooit het hoofdproduct van Nooitgedagt geweest. De hoofdzaak was timmergereedschappen en

houten speelgoed. In 1882 was de groei van het bedrijf dusdanig dat een lokomobiel voor de aandrijving van machines werd aangeschaft. In 1893 werd een nieuw bedrijfsgebouw gebouwd met daarbij de eerste schoorsteen. In 1940 produceerde Nooitgedagt 40 modellen schaatsen in 12 maten. Kort voor de oorlog werd ook met de productie van speelgoed begonnen. Men deed dit tot 1975. In 1956 wordt in Bolsward een nieuwe fabriek opgericht voor het

houtbewerkings gereedschap. De productie van schaatsen stopte in 1965 precies 100 jaar na het begin.

Colofon

Rookpluimen is het informatiebulletin voor donateurs en sponsors van STIF en verschijnt 2 x per jaar. De Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) stelt zich ten doel: de bestudering en instandhouding van fabrieksschoorstenen, die tot het industrieel erfgoed gerekend kunnen worden.

Donateur kan men worden door overmaking van:
 € 15,- voor particulieren
 € 115,- voor bedrijven en organisaties
 op Rabobank rek.nr. 384966144, t.n.v.
 penningmeester STIF, Hardenberg.

Secretariaat: drs. J.J. Havelaar,
 J. Schorerlaan 72, 2525 ZA Den Haag
 Tel: 070-389 75 08
 Email: fabrieksschoorstenen@hetnet.nl

Informatie: A.J. Barnard, voorzitter STIF
 Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg
 Tel: 0523-261786, fax: 0523-260867
 Email: barna047@planet.nl